

предметів об'єктивної дійсності в їхніх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях. Навчаючи учнів нерідної мови, варто звертати увагу на засоби і способи вираження думок, удосконалюючи операції і процеси мислення.

Отже, психологічні основи організації навчання учнів-білінгвів української мови дають змогу краще зрозуміти пізнавальні процеси учнів та методично правильно організувати їх роботу під час навчання мови.

Література

1. Выготский Л.С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте: собр. соч. Москва: Педагогика, 1983. 380 с.

2. Дороз В. Ф. Українська мова в діалозі культур: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2010. 231 с.

3. Дороз В. Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 456 с.

4. Сольвейг Хилла, Анетте Фокс-Бойе. Двужычычье/Билингвизм. Reihe: Ratgeber-Reihe für Angehörige, Betroffene und Fachleute. Erscheinungsjahr, 2015. 214 с.

Поплаухіна Ю. В.,

магістрант,

Бердянський державний педагогічний університет,

науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **О. А. Крижко**

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ ЛЕКСЕМ *ДОБРО* І *ЗЛО* ЯК ПОХІДНИХ ВІД ОСНОВНОГО І ВИТВОРЕНИХ НА ҐРУНТІ ПЕВНИХ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ ОБСТАВИН В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Текстроцентричні значення співвідносяться з лексикоцентричними як їх поширювальні і є зумовленими контекстуальним оточенням.

Розглянемо значення іменника *добро*, які зафіксовані у «Словнику української мови». Розміщення значеннєвих складників слів починається з основного, а вже далі подаються у певному порядку інші значеннєві компоненти. Всі вони пов'язані зі спільним значеннєвим стрижнем, що усвідомлюється мовцем як основне значення.

Друге семантичне значення досліджуваного іменника (у значенні присудкового слова, розмовне) окреслено таким чином: «про задоволення, яке хто-небудь відчуває від певного становища, певних обставин і т. ін.» [4, II, 323]. Позначка «розм.» указує на те, що це значення стилістично зумовлене, властиве усному розмовному мовленню. У досліджуваних текстах сучасної української прози виявлено тільки один приклад уживання слова *добро* в цьому значенні: *Посадив на лаву під вікном, а сам присів навпроти, біля відра з водою, – добро –*

зачерпнуть «корячком» свіжої водиці, коли вечером... «с бухвєта»...а в роті сухо-пресухо, душа болить! [2, 45]. У реченні слово *добро* вживається на позначення фізичного задоволення суб'єкта від певних дій. Це значення має спільні семи з основним: «позитивне» і «спрямованість на людину».

Третій лексико-семантичний варіант іменника *добро* – «сукупність належних кому-небудь речей, предметів, цінностей і т. ін.» [4, II, 323]. Це значення слова *добро* досить широко представлене у творах сучасної української прози. Особливістю вияву цього значення є те, що в семантиці досліджуваного абстрактного іменника спостерігаємо суто нову сему «приналежність». Однак необхідно зазначити, що у деяких випадках ця сема є суто потенційною. Приклади вживання цього лексико-семантичного варіанта морально-етичної категорії *добро* можна умовно поділити на 3 групи залежно від наявності в контексті вказівки на:

1. Приналежність одній людині: ... *бруньки тополі чорної і осоки звичайної* [...]. *Бабуня Лизавєта оцє вмїла якнайкращє заготовлять, у яку пору, з якої місцини. У неї завжди того **добра** було повно і за пічку, і в усіх закапелках* [2, 36]; ... *що слова?! коли «Ви проливаєте свою кров, жертвуєте своє найвище індивідуальне **добро!*** [3, 4]. У першому прикладі на принадлежність лікарських рослин жінці вказує вживання особово-вказівного займенника у формі родового відмінка однини з прийменником *у*. Тому сема «приналежність» у цьому випадку виявляється чіткіше, ніж у другому прикладі, у якому, щоб встановити принадлежність продуктів харчування певній особі, необхідно знати зміст значної частини тексту. У третьому реченні на кровну принадлежність певній особі вказує займенник *свою* і прикметник *індивідуальне*.

2. Приналежність кільком особам: *Кілька десятків людської худоби та колгоспних три сотні – хто ж цє **добро** покине?* [5, 164]; *Славний був чоловік, але за життя не зажив **добра**, бо все жартував...* [3, 26]. У цих контекстах поряд з іменником *добро* вжиті дієслова, до значення яких у «Словнику української мови» подається вказівка на суб'єкт дії: *заживати* – «заробляти, придбати що-небудь (перев. гроші, майно)» [4, III, 122]; *розтринькувати* – «розм. Легковажно, марно витратити що-небудь (гроші, майно і т. ін.)» [4, VIII, 832]. Такого типу морфологічний контекст посилює сему «приналежність» у досліджуваному лексико-семантичному варіанті іменника *добро*.

3. Невизначеність особи, якій належить добро: ... *там була купа сухого колючого віття (хазяйновитий Гюнтер, щоб не пропадало **добро**, звалив їх тут, підстригаючи обрамлення алеї), яке замортизувало моє падіння, але й затримало мене на якийсь час, чіпко облутавши мої ноги* [1, 278]. У цьому контексті не спостерігається наявності обов'язкових морфологічних або лексичних факторів, проте слово *добро* виконує у реченнях функцію додатка і виступає на позначення об'єкта дії. Отже, досліджуване значення іменника *добро* є прямим, контекстуально зумовленим.

Розглянемо інший лексико-семантичний варіант слова *добро*. Під цифрою чотири у словниковій статті досліджуваної морально-етичної категорії подане значення «ірон. про щось погане, недоброякісне, незначне і т. ін.» [4, II, 323].

Необхідно зазначити, що позначка «ірон.» вказує на стилістичну зумовленість цього лексико-семантичного варіанта. Це значення є звуженим, стилістично забарвленим та специфікованим у конкретному використанні. Позначка «ірон.» має значення «глузливе, пройняте іронією, насмішкою, глузом, кепкуванням». У творах сучасної української прози спостерігаються приклади вживання іменника *добро* у такому значенні: *Сигналячи і застережно блимаючи світлом, повз гурт водіїв промчала туди, на Київ, проти руху автобусів зелена «Волга», за бампер якої зачепився вирваний з коренем лісовий кущ калини і волочиться по землі. Водії помітили, що за кермом жінка. І поруч теж молодиця, на задньому сидінні клумаки і діти. – Дві стерви жимонули. – Такого **добра** і в Києві як недокурків* [5, 148]. Отже, семантику іменника *добро*, вжитого у значенні іронічного переосмислення окремих осіб, предметів, людських якостей, дуже важко встановити з окремого речення. Для з'ясування смислу цього лексико-семантичного варіанта необхідно опрацювати значний за обсягом уривок тексту.

Розглянемо текстоцентричні значення в семантичній парадигмі іменника *зло*. Друге значення цього слова «нещастя, горе, лихо» подається у «Словнику української мови» із вказівкою на можливість його вживання у множині, що, як відомо, не є властивим абстрактним іменникам [4, III, 597]. Характерно, що у досліджуваних творах сучасної української прози вживання слова *зло* у вказаному значенні не спостерігається. Однак можна виділити спільну сему цього лексико-семантичного варіанта і лексичентричного значення іменника *зло* – «негативне» та додаткових сем «подія» і «відчуття».

Третє значення слова *зло* «почуття роздратування, гніву, досади» [4, III, 597] має також спільну з основним значенням сему – «негативне». Проте це значення слова пов'язане зі звуженою сферою життя людини – сферою почуттів, тоді як лексичентричне значення узагальнене. Отже, у цьому лексико-семантичному варіанті наявна додаткова сема – «почуття». У сучасних прозових художніх текстах засвідчуються приклади вживання слова *зло* із цим значенням: – *Авжеж, знаю. Чоловіка, мамо, в хаті нема. Квартирант який двічі на місяць дає зарплату. Мені набридло бути і за жінку, і за мужика в домі, – сказала Людмила уже без **зла**, з печаллю* [5, 28]. У поданому контексті іменник *зло* відноситься до дієслова і виконує функцію додатка. Його значення кваліфікується як стилістично нейтральне.

Розглянувши текстоцентричні значення іменників *добро* і *зло*, ми дійшли висновку, що всі вказані значення є похідними від основного і витворені на ґрунті певних контекстуальних обставин. Це підтверджується спільністю сем з основним значенням, а також додатковими семами в більшості непрямих значень слів. Необхідно підкреслити, що в контекстах, у яких наявні іменники *добро* і *зло*, сучасні письменники вкладають ці слова в основному в уста головних героїв з метою відтворення їх суспільних поглядів та почуттів.

Література

1. Загребельний П. А. Тисячолітній Миколай: Роман. Київ: Довіра, 1994. 636 с.
2. Різник Л. Карма: Повість. *Дзвін*. 1998. № 1. С. 3–53.

3. Різник Л. Усусуси на Лисоні: Історична повість. *Дзвін*. 1997. № 1. С. 3 – 41.

4. Словник української мови: В 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні [ред. кол.: І. К. Білодід (голова)]. Київ: Наук. думка, 1970–1980.

5. Яворівський В. О. Марія з полином у кінці століття: Роман. Київ: Дніпро, 1987. 191 с.

Пронька М. Ю.,

студент,

Бердянський державний педагогічний університет,

Москаленко І. А.,

студент,

Бердянський державний педагогічний університет,

науковий керівник – канд. філол. наук, доцент **С. М. Глазова**

ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ АТРАКЦІЇ В РАДІОПРОДУКТІ ДЛЯ ДІТЕЙ

Процес та результат притягання одиниць мови або мовлення різних структурних рівнів на усіх мовних осях на основі спільної ознаки представлений двома версіями інтерпретації явища – системно-структурною та психолінгвістичною. Мовознавці вивчають атракцію на різних мовних рівнях, при цьому виокремлюють такі її види: фонетичну, морфемну, лексико-семантичну, фразеологічну, граматичну.

Реклама для дітей використовує всі класичні фонетичні прийоми виразності. Досить поширеними є такі прийоми фоностилістики, як алітерація та асонанс. Звукова атракція характеризується різноманітними прийоми фонетичної гри – звуконаслідуванням, паронімічною атракцією та ін., які використовують для створення довірливої атмосфери читання та відповідного настрою, а також мають навчальну спрямованість.

Усі елементи мовної системи перебувають між собою у тісних взаємозв'язках. Увагу мовознавців привертає явище притягання між мовними одиницями, їхнє контактування і результат взаємодії. Атракція є тим багатоплановим мовним явищем, у якому поєднані структурно-системні мовні закони і людський чинник, особливості когнітивної діяльності людини.

Тлумачення явища мовної атракції викликає певні труднощі, оскільки в мовознавчій літературі спостерігається довільне вживання терміна, а відтак відсутність його уніфікації. Чималу кількість різноманітних потрактувань атракції складно зібрати в одну наукову лінгвістичну картину. Це пов'язано, зокрема, із недостатнім вивченням історії терміна в мовознавстві, різним його вживанням на певних етапах розвитку лінгвістичної науки.

Завдання сучасної лінгвістики – виявити й описати якомога ширше коло функціонування фонетичного слова в сучасній українській мові, показати його